

ZLATA DEROSI

**PJESME ANTE STARČEVIĆA
1823. - 1896.
U povodu stote obljetnice smrti "Oca Domovine"¹**

Zlata Derossi
Ante Starčevića 8/XIII
HR 23000 Zadar

UDK:886.209 Starčević, A.
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1996-08-08

O životu i djelu toga velikana hrvatske prošlosti, koji je još i danas živ po svojim idejama i osvaja svojim iskrenim rodoljubljem, svojim prkosom i svojom dosljednošću, pisalo se i piše se mnogo, uz mnogo pojedinosti i uz analizu njegovih ideja i njegove uloge u hrvatskom kulturnom, književnom i povijesnom životu. Pogotovo se piše danas, u slobodi, kada se mirno može pristupiti njegovim hrabrim idejama o pravu na samostalnu državu i život bez tutora i gospodara. Njegov poetski rad, međutim, ostao je donekle u sjeni njegovih političkih rasprava, članaka i eseja, a pogotovo je nedovoljno osvijetljen njegov rad na stihovanoj satiri. U ovome radu nastoji se osvijetliti i ta strana bogatoga Starčevićeva stvaralaštva, kako bi se za Starčeviće pjesme našlo mjesto u hrvatskoj poeziji njegova doba i odredilo po osobnoj prosudbi značenje Starčevića kao pjesnika za naš današnji kulturni i književni trenutak.

Starčevićeve se pjesme tematski i po pristupu motivima mogu podijeliti u dvije velike grupe: lirske pjesme, koje je objavljivao na počecima svoga pjesničkog djelovanja, i satirične pjesme, koje je objavljivao u svojim zrelim godinama, kada su njegovi pogledi na život i na hrvatsku opću problematiku bili već potpuno formirani u svojoj beskompromisnosti, jasnoći i dorečenosti.

---

¹ Starčević je u jednom dijelu svojega života povezan i sa Senjom. Naime, godinu 1845. on je proveo na senjskom sjemeništu, a to je ujedno bilo i vrijeme kada se svojim stihovima počeo javljati u hrvatskoj književnosti. Kao jedna od najznačajnijih ličnosti hrvatske kulture i politike i kao "senjski đak" on je zaslužio da mu se u povodu 100. obljetnice smrti i na stranicama *Senjskoga zbornika* posveti nekoliko stranica.

Ušavši u književnost, Starčević je bio posve načistu s time što svojim književnim ostvarenjima želi postići. Osjećajući se dijelom jednoga doba u kojemu su ilirska ideja i ilirski zanos proželi svu hrvatsku mladost, on se priključio tom oduševljenju, koje je odgovaralo i njegovim godinama i njegovu rodoljublju.² U svojoj opširnoj studiji o Anti Starčeviću Drechsler navodi Starčevićev opis atmosfere i raspoloženja ilirske mladosti, koji se i kasnije može naći kod Starčevićevih kritičara jer živo opisuje i živahni stil života mladih hrvatskih rodoljuba kojima je i sam pripadao. Napisao ga je Starčević u *Hrvatskom koledaru* za godinu 1858. tako plastično i svježe da jednostavno osjećamo dah poleta i duh toliko karakterističan svakoj zdravoj mladosti, svakom zdravom naraštaju. Ti isti ljudi, hrvatski đaci i studenti, koji su hrvatskoj književnosti dali biljeg zrelosti, ozbiljnosti i iskrenog rodoljublja, trošili su višak svoje energije na način koji u sebi nosi karakteristike svake mladosti, svakog vremena, pa i svakoga naroda na pragu svoga buđenja i osvješćivanja:

"Ovih mladića bijaše pun grad, svaki zakutak, puna svaka krčma, - oni su za sve znali, oni su sve mogli.

Ako su koga htjeli istući, makar ga deset stražah u kući čuvalo, oni su ga izmamili i isplatili.

Ako im se koji krčmar zamjerio, oni su ga u vlastitoj njegovoj krčmi izbili i sve mu posudje potrupali, pa makar bilo ne znam koliko gosti, ne bijaše moguće djakom na kraj stati.

Njih se svatko bojao kao žive vatre i ujedno svatko ih je lijepo gledao, svatko ih je ljubio.

Oni bi smutnju zametnuli gdje, kad i s kime bi im se poračilo, a to ne iz zloće, nego samo da se iskažu, da pruže od sebe znak života."³

U takvoj dakle atmosferi i mladi, dvadesetdvođodišnji Starčević počinje svoj pjesnički rad, uključen na neki način u rijeku ilirskih pogleda i ideja koje su pokretale našu mladost četrdesetih godina devetnaestoga stoljeća. Njegove pjesme toga doba pokreću iste misli, isti motivi i isti pogledi kao i čitavu tu probudenu generaciju. On pjeva i formalno na isti način pa u njegovim pjesmama toga doba nema ni originalnosti motiva, ni originalnosti u načinu oblikovanja stihova. One su dio jednoga doba koje je isticalo potrebu intelektualnoga doprinosa, često i anonimnoga, pa tako i Starčević, poput mnogih suradnika tadašnjih dvaju glavnih časopisa: *Danice* i *Zore dalmatinske* izabire za sebe pseudonim koncipiran kao

² "Za ilirstva ne bijaše drugo nego da budeš ilir ili madžaron." Ante STARČEVIĆ, *Djela II*, Zagreb, 315.

³ Branko DRECHSLER, *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*, Kolo, Zagreb, 1912, 359-360.

anagram: A. V. Rastevčić. Pod tim imenom objavljuje i svoje prvjence. Ipak, treba napomenuti da nešto slabiju pjesmu *Ličko gatanje*, koja je inače idejni i formalni pandan njegovim ostalim pjesmama iz 1845., objavljuje u *Bačkoj vili*.⁴

U *Danici horvatskoj, slavonskoj i dalmatinskoj* za godinu 1845. 12. travnja izlazi njegova prva pjesma *San i istina* uz motto:

Snu i srieći, o gospoje,
Nemoj nikad vierovati,
Ako želiš lice tvoje,
Ruži slično viek da cvati.⁵

To je njegov vlastiti moto, potpisan s R...ć, koji ujedno određuje i osjećaje što ga pokreću i utjecaje kojima se, možda i svjesno, podvrgava. U njima se javlja i uzvik *o gospoje*, često ponavljan u nekoliko njegovih prvih pjesama, nastao pod utjecajem stare dubrovačke književnosti, kojom se zanosio njegov naraštaj. Taj utjecaj obilježuje i čitavu pjesmu koja ujedno svojom jednostavnom i jasnom, jednoznačnom simbolikom i rodoljubnom porukom nosi sve oznake manje ili više uspješnih stihova toga doba. U njoj je alegorično dao sliku svojih želja i strahova u slici dvaju snova, lijepoga i ružnoga: U lijepom raširile su se granate krošnje slavske lipe pune gnijezda s kojih se čuju ugodne pjesme, u ružnom, "sried sna najgorega", slavna majka u tamnici uzalud zove u pomoć. Mladenačka je java optimistična, tu je prizor "mile jave", idealne sloge, domovine obasjane ljubavlju svoje djece i ljubavlju pjesnika, koji pjeva naivno, ali toplo:

Pače moja duša ti si,
Ja bez tebe ništ po sebi.

Tim naivnim stihovima kakve će Starčević s godinama sazrijevanja posve odbaciti, on ispovijeda ljubav prema Hrvatskoj, koja će se kao crvena nit provlačiti u njegovu stvaralaštvu, lišena naivnosti, opora i gruba, ali ne manje iskrena, ne manje jaka, ne manje dobronamjerna. On je doista živio i radio u duboku uvjerenju da ostvaruje svoje osobu samo kroz rodoljublje i da je rodoljublje najveća vrednota koju čovjek u sebi nosi na svom životnom putu. I služio je tom rodoljublju čitavim svojim bićem.

Drechsler u svojoj već spomenutoj studiji navodi još i pjesmu *Odgovor*, tiskanu u *Danici* 1845., obrazlažući da se Starčević kao mladi klerik sakrio iza vrlo neodređenoga pseudonima X da bi izrazio svoje ljubavne osjećaje.⁶ Kako je Starčević te iste godine objavio dvije ljubavne pjesme *Tužba* i *Dva sunca*, pod prepoznatljivim pseudonimom A. V. Rastevčić, teško je vjerovati da bi se baš u

⁴ *Bačka vila*, 1845, 5-7.

⁵ *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*, Zagreb, 1845, 15, 57-58.

⁶ B. DRECHSLER, nav. dj., 365.

toj pjesmi nastojao posve sakriti iza neodređenoga X. Što se tiče motiva i forme te pjesme, ona se posve uklapa u stil versifikacije karakteristične za ono doba pa je vrlo teško na temelju sličnih elemenata točno odrediti autorstvo.

Ubrzo nakon *Sna i jave* objavljena je i pjesma prigodnica *Vjerni podložnici premilostivomu svomu kralju Ferdinandu V.*⁷ Svake se godine u *Danici* netko javio za kraljev rođendan i pjevao njemu u čast. Kako Drechsler u svojoj studiji navodi, to bi činili slijedeći devizu *Aula est pro nobis* (Dvor je uz nas),⁸ ali Starčevića potiču na veličanje kralja i neki drugi motivi, koje će kasnije razrađivati u svojim brojnim raspravama i političkim spisima. On je, naime, iznad svega poštivao povelje, ugovore i zakone. Takav odnos prema zakonu predočuje također konstantu njegovih razmatranja. Pišući u *Slobodi* 1883. o odnosu Hrvatske prema Austriji i Ugarskoj, on ističe da su Hrvati kraljeve koji nisu bili hrvatske krvi izabrali svojom slobodnom voljom, ne odričući se pritom nikada svoje samostojnosti.⁹ S takvim dakle stajalištem Starčević veliča i kralja Ferdinanda V., i njegova se glorifikacija ne može shvatiti ni kao poltronstvo ni kao manjak hrvatskoga rodoljublja. Ferdinand je za njega i hrvatski kralj, bez obzira na to što Starčević u Austriji gleda izvor zla za hrvatski narod i bez obzira na to što je on čitav svoj život posvetio borbi protiv tuđina, dakle i Austrije. Ipak se ne možemo oteti dojmu da je Starčević u svojoj prigodnici i pretjeravao, iznoseći osjećaje koji mu nisu bili svojstveni.

Možemo i dodati da u toj pjesmi Starčević na neki način slijedi ilirske poglede, u kojima ćemo često naći i crtu austrofilstva.

Iste godine Starčević objavljuje još dvije pjesme: *Dva sunca*¹⁰ i *Tužba*¹¹. One su niknule iz krila hrvatske ljubavne poezije a napisane su u maniri naše stare dubrovačke književnosti. To su jednostavne pjesmice sa stereotipnom frazom, koja odiše ljubavlju za staru hrvatsku književnost.

Teško je reći jesu li te pjesme nastale iz pravoga i iskrenoga ljubavnog doživljaja jer o tome nema svjedočanstva, međutim, strogo nasljedovanje gotovih kalupa i opća mjesta ipak upućuju da se Starčević tek okušavao u versifikaciji, ali ipak ostao samo na području pukog oponašanja.

Na početku druge godine izlaženja *Zore dalmatinske*, dakle početkom 1846., objavljuje Starčević u tom časopisu pjesmu *Ličanin Zori dalmatinskoj*. To je još doba kada je Starčević bio u kolu ilira pa je i ta pjesma u znaku veličanja

⁷ *Danica...*, 1845, 15, 61-62.

⁸ B. DRECHSLER, nav. dj., 361.

⁹ Ante STARČEVIĆ, *Misli i pogledi*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971, 79.

¹⁰ *Danica...*, 1845, 26, 101.

¹¹ *Danica...*, 1845, 48, 189.

majke Slavije i ilirstva, kukanja nad neslogom, poziva na slogu, stereotipnih simbola sunca i zore i naivnoga ilirskog zanosa.

Mogli bismo, osvrnuvši se na ovih nekoliko Starčevićevih pjesama, reći da one predočuju jednu, i to vrlo kratkotrajnu fazu u razvoju Starčevića kao pjesnika i kao čovjeka. Mladenački polet iliraca povukao je za sobom i mladoga Starčevića u svoj vrtlog, iz kojega se Starčević vrlo brzo otrgao, formiravši svoj vlastiti izraz kao rezultat svoje jake individualnosti i svojih jasnih, sazrelih pogleda.

Formalni pomak na bolji, dotjeraniji stih vidi se već 1846. u njegovoj najboljoj lirskoj pjesmi *Podertini Solina*, koja je ulomak iz veće pjesme, ali u cjelini nije nigdje objavljena. Pjesma je kao ulomak izašla u *Zori dalmatinskoj* 1846.¹² a u njoj je Starčević inspiriran ostacima rimskog koloseuma u Solinu. Njegove ruševine podsjećaju ga na staru hrvatsku slavu. Pjesma se doima snagom izraza, iskrenošću doživljaja i toplinom lirskoga ugođaja:

Oj jesi li to ti, moj Soline,
Nedobitan koj si perkosio
Lukavštini svih Gerkah smionih,
I svoj sili Rima ohologa.
Je li ovo danas stanje tvoje,
Tvoja mogućnost, tvoja veličina?

Cijela je pjesma napisana u potresnim uzdasima: *Vajme meni... Jao moj Soline...*, u pitanjima bez odgovora: *Gdë sam bëdan, što je oko mene?... Gdë su pesme slavodobitnikah... Gdë množ hrabrih tvojih je sinova...* i u usklikima tuge i jadikovanja, *vajme i jao*. Unatoč toj rastuženosti pjesma ne djeluje sentimentalno, nego izaziva slikom srušenoga slavnoga grada asocijacije na tragiku vlastite povijesti. Dubravko Jelčić u njoj pronalazi snažni biljeg romantizma i byronovsku atmosferu, a to je obilježje primijetio i Josip Horvat u svojoj knjizi o Anti Starčeviću.¹³ Ipak treba napomenuti da ona ima elemente narodne tužbalice oplemenjene dotjeranošću izraza, izglađenošću melodioznog stiha, konkretnim slikama i snažnom izražajnošću. U svakom slučaju, to je najbolja Starčevićeva lirski pjesma i očiti dokaz njegova pjesničkog talenta. Sigurno je u tome razlog da je ponovno objavljena 1908. (dakle kada je Starčević već bio mrtav), u *Hrvatskoj slobodi* pod naslovom *Pisma podertini Solina*.¹⁴ Vjerojatno se već u njegovo doba ta pjesma snažno dojmila čitatelja, pa Franjo Turić Ličanin u *Danici ilirskoj* piše pjesmu *Razvalinam Solina*¹⁵, motiviran

¹² *Zora dalmatinska*, Zadar, 1846, 2, 16.

¹³ Josip HORVAT, *Ante Starčević*, Matica hrvatska, Zagreb, 1940, 76.

¹⁴ *Hrvatska sloboda*, Zagreb, 1908, 92.

¹⁵ *Danica...*, 1849, 124.

identičnim osjećajima, i prožet istom tugom, koja se ipak miješa i s optimističnim raspoloženjem:

Plačem tvoju sudbinu, Soline,
Vrieme izpra sve tvoje krivine,
Slavni grade! slavnoga plemena,
Dok po goram mile pjesni svoje,
Slavske vile slavskom rieči poje,
Bit će spomen od tvoga imena.

Ista raspoloženja i iste asocijacije na sudbinu vlastitoga naroda, ali u posve drugačijem ritmu i strukturi stiha susrećemo i u Kranjčevićевой pjesmi *Noć na foru*.¹⁶

Ko pusto groblje slave pokopane
Po kojem miso na uzdahu prši,
Preda mnom dižeš stupe rasklimane,
Preda mnom stereš polomljene krši.

Kad Kranjčević kliče: *Al i mi forum neoplakan znamo*, onda on izražava istu misao i isti osjećaj koji se krije i u Starčevićevim stihovima:

A ti teci, vodico studena,
Peri kosti ilirskih junakah,
Briši suze razcviljenih majkah,
jauk zaslušaj mile bratje moje.

Kranjčević i Starčević, dva barda hrvatske književnosti, dva zaljubljenika u Hrvatsku, dvije snažne osobnosti - ali jedna misao, jedan osjećaj, jedno raspoloženje! Kritičari, međutim, Starčevićev utjecaj na Kranjčevićevu poeziju ne spominju, premda uvijek ističu istovjetnost njihovih političkih pogleda. Ipak, kad promotrimo i Turićevu pjesmu *Razvalinam Solina* i Kranjčevićevu pjesmu *Noć na foru*, ne možemo se oteti dojmu da su plod inspiracije Starčevićem i njegovom uspjelom ali malo spominjanom pjesmom *Podertini Solina*, koja ima sve elemente prave, istinske poezije, nepatvorenog i produbljenog osjećaja i osobnog izraza.

U fazu razvijanja Starčevićeva vlastitoga stiha mogli bismo uvrstiti i pjesmu *Odziv od Velebita*,¹⁷ iako u njoj ima općih mjesta Starčevićevih prethodnih pjesama i ilirske poezije i narodne pjesme, a u njoj još uvijek ima crta ilirske naivnosti. Tu je obvezatna jednostavna, lako prepoznatljiva simbolika: zvijezda i mjesec, simboli najstarijega hrvatskog grba, zeleni bor koji se vije nebu pod oblake, simbol jakosti Jelačića bana, predvodnika hrvatskoga naroda, od kojega

¹⁶ Silvije Strahimir KRANJČEVIĆ, *Pjesme*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb, knj. 60, 30-32.

¹⁷ *Danica*..., 1848, 20, 81-83.

se očekivalo da će za svoju domovinu izboriti bolje i ljepše dane, vijenac koji se razvija na vrhu bora, sokolsko gnijezdo, jata sivih sokolova, sve su to jednostavne slike koje simboliziraju okupljanje oko Jelačića bana. Starčeviću je taj oblik i izraz poslužio da odredi svoj odnos prema Jelačiću u burnoj godini 1848. Kao iskreni rodoljub on u Jelačiću gleda vođu hrvatskoga naroda koji će ujediniti Liku i Krbavu, Dalmaciju do Dubrovnika, Hrvatsku "bar do Une rijeke", Slavoniju do "Bosne ponosne", Kranjsku do "Ljubljane grada" i Štajersku do "graca bijeloga". Bez obzira na to što će nakon 1848. slijediti potpuno otrežnjenje i shvaćanje da su Hrvati po tko zna koji put prevareni i "nagrađeni" za svoju odanost Bachovim apsolutizmom, Starčević u toj pjesmi iznosi i neke svoje misli koje pripadaju u crvenu nit njegova stvaralaštva, i proznoga i poetskog. Njegova slika velike Hrvatske predočuje viziju koja je pred Starčevićevim očima lebdjela u vitezovičevskom stilu kroz cijeli njegov život. Iako je kao realan čovjek iznosio i vrlo skromne zahtjeve u pogledu veličine hrvatske države za koju je bitno da je slobodna, a ne da je velika, ipak on već u to doba misao o velikoj Hrvatskoj suprotstavlja idejama Vuka Stefanovića Karadžića o "Srbima svima i svuda", a ilirsko ime zamjenjuje hrvatskim.

Starčevićeva Hrvatska dakle sve izrazitije postaje njegova jedina ljubav i jedini smisao života i rada, a osjećaj kojim izražava svoje domoljublje djeluje iskreno i duboko proživljeno. U pjesmi naziremo i prve znakove ozbiljne kritike austrijskoga režima u pogledu stanja u Vojnoj krajini i bijednoga položaja hrvatskih graničara

Sunce naše, skoro nam ograni,
Majko naša, djece se spomeni,
Mili brate, smiluj se na bédne,
Na robove, biedne graničare.
Smiluj nam se, pomози nam, bane,
jer smo, otče, u nevolji težkoj."

Starčevićevi stihovi u kojima apostrofira težak život hrvatskog krajišnika i nehotice nameću usporedbu s pjesmom *Graničar* u kojoj Nestor Boroević u *Zori dalmatinskoj* 1846. izriječno žrtvuje hrvatskoga graničara za austrijske interese:¹⁸

Zato, care, ti se ne boi,
Što hiljada za teb' mre,
I, veselo ide u boj,
Neusmičuć dok kerv vre,
Jer graničar ljubi svog
Cara blagog premilog.

¹⁸ *Zora dalmatinska*, 1846, 19, 145-146.

Očito, Starčević je već na neke hrvatske probleme gledao malo drugačijim očima od svojih suvremenika. Kad govorimo o njegovoj pjesmi *Odziv od Velebita*, moramo naglasiti da je u njoj došao do punoga izražaja Starčevićev osjećaj za narodni stih, pa njegovi stihovi teku u toj pjesmi iznimno lagano, mekano, melodiozno i glatko:

Što sokoli jedno gnjezdo grade,
Jedno gnjezdo za sve sokolove,
Ono ti je jedna domovina,
Samo jedna za svu braću našu,
Koju će nam sakupiti bane,
Pobratime, Dalmatin Dragije,
Dobri glasi, pobratime dragi,
Dobri glasi, a bolje ti bilo!
Bor zeleni koga si vidio,
Baš u Lici s onkraj Velebita,
Ono ti je naša kruna svietla,
I gospodar od zemlje Harvatske,
Slavonie i sve Dalmacie:
Ono ti je Jelačić Josipe,
Sada bane naše domovine.

Nakon 1848. Starčević više nije pisao lirske pjesme. Nastupile su godine apsolutizma, ilirci se povlače, dolaze nova vremena. To je doba Starčevićeva definitivnog prekida s ilirštvom, s iluzijama, s lirizmom, doba kada je on već potpuno formiran kao protivnik Beča i Austrije i kao snažna individualnost koja u svakom pogledu živi svoj vlastiti i intelektualni i politički i književni život, slijedeći samo svoje vlastite poglede.

I u daljnjem životu Starčević će na drugi način, praktičnije, ustajati u ime hrvatskih krajišnika i tražiti za njih pravo i pravednost, a iznad svega da se Vojna krajina vrati u okrilje Hrvatske. I tako nastaje razdoblje velike Starčevićeve političke borbe, u kojoj je sve, pa i svoj versifikatorski rad, podredio interesima svoga naroda u skladu sa svojim shvaćanjem političkoga angažmana. Promotrimo li i prvu, lirsku fazu Starčevićeva rada, zapaziti ćemo da je on i u tim svojim prvim stihovima, izuzevši dvije ljubavne pjesme, bio kako se to kaže, angažirani pjesnik, ali njegova individualnost još tada nije u potpunosti došla do izražaja.

Govoreći o svojem shvaćanju uloge književnika u životu jednoga naroda, on kaže:

"Pokazati čitatelju istinu i neistinu, lepo i ružno, dobro i zlo, plemenito i sramotno, koristno i škodljivo, pravo i krivo: to je sve što se od pisca može očekivati. Ja ću se ili toga držati, kako mogu, ili ću mučati i mirovati..."

Ne pišemo za ugodit čitateljem, nego pišemo da ljude, koji mogu i hoće zlo ostavit i na dobro pristati, od onoga na ovo krenemo."¹⁹

Očito, Starčević je u prvom redu pred sobom imao utilitarnu zadaću književnoga djela i toj je zadaći služio. U satiri on je našao prikladan način da odrazi problematiku svoga vremena kroz prizmu svojih političkih stavova i svoje osobnosti.

Druga polovica 19. stoljeća započela je Bachovim apsolutizmom, koji je trajao deset godina i nastojao ugušiti hrvatski politički život. Ilirci nestaju s političke scene ili traže nove putove i čekaju pogodni trenutak za nove akcije. Pojačavaju se težnje za zbližavanjem Srba i Hrvata pa se u tom smislu treba tumačiti Bečki dogovor nekolicine hrvatskih kulturnih radnika koji se zajedno s Karadžićem dogovaraju o zajedničkom jeziku. Među njima bio je i Ivan Mažuranić, Starčevićev politički protivnik. Nakon Bachova apsolutizma nekoliko je desetljeća bilo u znaku političkih borbi u kojima su se narodnjaci priklanjali Austriji, mađžaroni Pešti, a Starčević, osnovavši Stranku prava, nastojao kroz nju uvjeriti Hrvate da nemaju što tražiti ni od Beča ni od Pešte, nego ići svojim vlastitim putovima i izgrađivati samostalno vlastitu sudbinu.

To je u najkraćim crtama bit hrvatskoga političkog života Starčevićevih zrelih godina, života koji je našao snažan odjek u Starčevićevoj satiri. Pozabavit ćemo se Starčevićevom satirou u stihovima, premda se ona po mislima kojima je prožeta ni najmanje ne razlikuje od njegove prozne satire, dapače, ona je s njom često i izmiješana.

Kad se govori o toj satiri, onda treba razjasniti neke pojmove koje Starčević upotrebljava da bi označio svoje političke protivnike i negativne pojave koje je u hrvatskom društvu uočio. Tu je u prvom redu pojam *slavoserb* i *serboslav*, koji je najfrekventnija riječ njegove satire jer je slavoserb, odnosno serboslav najviše izložen meti Starčevićeve satirične oštrice. Tko su ti slavoserbi - serboslavi? Starčević ih ovako opisuje:²⁰ "Oni su sužanjska pasmina, skot gnjusniji od ikojega drugoga. Uzmimo u čoveku tri stupnja savelšenstva: stupanj životinje, stupanj razbora i stupanj uma, duševnosti. Slavoserbi nisu podpuno dostignuli ni najnižji stupanj, a iz njega nemogu se dignuti. Oni neimaju svest; ovi neznadu kao ljudi čitat; njih se nikakav nauk ne prima; oni ne mogu biti bolji ni gorji nego-li su; oni su, izuzev okretnost i prepredenost koje daje vežbanje, svi u svemu posve jednaki, oni o sebi, bili siti, bili gladni, nemogu mučat ni lajat, mirovat ni skakat, nego se u svemu vladaju kako im njihovi pastiri odredjuju."

¹⁹Ante STARČEVIĆ, *Pisma Magjarolacah* (3. dio), Sušak, 1878, 295-296.

²⁰*Pisma Magjarolacah*, VII-IX.

"Ovo je smetje sužanjah Europe, Azije i Afrike. Nu svi su Slavoserbi za sužanjstvo, za svako zlo, za svaku herdu, po naravi onako, kako n. pr. sve svinje za blato. Da se sbroje sve opačine svih zločinah Lepoglave, one ne bi dale tri postotka opačinah što ih u potaji snuje i u sgori čini najbolji, najpošteniji Slavoserb. Ako to nećete deržati za nedvojbenu istinu, vi se budete vazda nalaziti prevarenimi."

Kritičari Starčevićevih djela slažu se u shvaćanju da on pod pojmom slavoserba i serboslava nije mislio na narod nego na političku kategoriju. To su jugoslaveni i zakašnjeli nerealni ilirski zanesenjaci, poltroni, protivnici hrvatskih narodnih interesa, sluge Beča i Pešte, ljudi okupljeni oko Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Za njega su i Mažuranić i Strossmayer i Rački jednako slavoserbi kao i oni pripadnici srpskoga naroda koji su se radije priklonili tuđinu nego Hrvatima i koji su u svakom režimu tražili oslonac za svoje protuhrvatsko djelovanje.

Glavne su mete Starčevićeve satire, dakle, Mažuranić, Strossmayer, Rački, koji su po njegovu mišljenju glavni krivci svih hrvatskih nevolja onoga doba, zatim narodnjaci i mađžaroni, politički prevrtljivci mađžarolci kako ih on zove spajajući dvije riječi Mađžar i Tirolac u jednu, režimski prirepici, borci za svoje interese, ljudi koji ne osjećaju problematiku svoje zemlje i ne žive njezin život. Uz to šiba Starčević i sve mane hrvatskoga javnog života druge polovice 19. stoljeća, kako ih je on gledao i doživljavao u svojoj borbi, kojoj je jedno sredstvo bila i satira. Čemu se god rugao, što god šibao i kritizirao, on uvijek uzdiže stekliše, pripadnike svoje Stranke prava, nazvane tako po žestini borbe, nemilosrdnim istupima i ljutnji kojom su napadali svoje neprijatelje.

Starčević je objavio u hrvatskim časopisima tek nekoliko pjesama, dosta stihova u časopisu *Zvekan*, koji je sam uređivao i ispunjavao sadržajem, a najviše mu je stihova ukomponirano o njegovo izvanredno djelo *Pisma magjarolacah*. Počeo ih je objavljivati u svom već spomenutom *Zvekanu*, a kasnije su izašla i kao zasebna knjiga.

Što je god dakle kritizirao u proznim dijelovima *Pisama magjarolacah*, to ćemo susresti i u njegovim satiričnim stihovima, bez obzira na to jesu li objavljeni u zasebnim pjesmama ili su tek uklopljeni u proznu cjelinu.

Mnoštvo je mana Starčević našao u hrvatskom društvu i dosta se Hrvata našlo pod udarom njegova satiričnog pera: kolebljivi značajevi, Jugoslavenska akademija kao glavni neprijatelj Starčevićevih ideja, tzv. našinci, odnosno pristaše Narodne stranke, koji su nazivom svoje stranke izbjegavali hrvatsko ime, a time odredili na neki način i program svoje stranke, Austrija i političari koji vjeruju da će austrofilstvo spasiti Hrvate pred mažžarskim presizanjima, ilirsko zanesen-

njaštvo, jugoslavenski nerealizam, lažna idila jugoslavenske sloge, poltronstvo i život podređen traženju materijalnih koristi.

Te teme varira Starčević na bezbroj načina, uvijek iz nekoga drugog kuta, uvijek uvjeren da nikad nije dosta šibati zla hrvatskoga života. U pjesmi *Sveslavjanah zlatno doba*²¹ ruga se slavenstvu i prikazuje ga u slici lažne, stoga i smiješne idile:

Mesto kiše padala cicvara,
Mesto krupe slaninski zavojci,
Mesto snega uštipci, kobase,
Mesto rose slador osvićao,
Mesto mraza sir, skorup i kvargel.

...

Sava tekla devetverstnim vinom,
Drina, Bosna, kliparom, žganicom,
Lika maslom, a Vrbas ocvircim,
Kupa lojem, a Cetina mlekom,
Pelinkovcem Vuka i Korana,
a korenkom Una i Mrežnica,
sladoledom Dobra i Orljava,
a Bojana medom i skorupom.
Dunav salom, a Neretva uljem...

A onda tu sliku još pojačava idilom u odnosima, parafrazirajući starozavjetne biblijske stihove (Iz 11, 1-10):

Brat ljubezan miš biaše mali,
raca vuku milena sestrice,
brat rođeni Slaven magaretu.
Medved s kujom u kruške hodao,
lija s tukcem razbrajala zvezde,
žaba s rodnom štila kalendare,
piple s orlom šivalo blazine,
za vižletom zec plesao polku,
vuk s janjetom jednu kapu imo,
slovin i čuk iste naočale.

Osobito ljut na Mažuranića, on mu ne osporava samo vrijednost njegova političkog rada, nego se obrušava i na moral njegove smrti Smail-age Čengića:

Čengić-agu, koj zahteva pravo,
Sretno ubi stotina junaka
Iz zasjede i proskurom jaka;
Ivša naški opjevao vraški.

²¹ Prvi put objavljena u *Hervatu*, Zagreb, 1869, ovdje citirani odlomci iz *Hrvatskog prava*, Zagreb, 1897, 485.

Tu je osobito jaka poruga u aluziji na pričešćivanje prije boja (proskura - znači pričest), u kojoj je iznesena misao o licemjerju Mažuranićeva kršćanstva. Govoreći o tom epu u 3. sv. svojih djela, on ga u tolikoj mjeri osuđuje da ga naziva sablažnjivim.

Pravaši očito Mažuranića nisu ni voljeli ni cijenili. Narugao mu se i Ante Kovačić u svojoj travestiji *Smrt babe Čengiĉkinje*, posvećenoj "rodoljubonarodnjaka novorođenici g. 1880."²²

Sluge zove Ivša bane
usred kule jake svoje,
a na trgu Markovome:
Ajte amo sluge moje,
steklišad mi izvedite,
štono sam ju uhapsiti dao
a po svome Mateku fiškalu...

Starčević u svojoj ironiji često suprotstavlja stekliške i njihov moral, njihovo siromaštvo i poštenje slavoserbima, serboslavima, slavjanima, jugoslavenima, hrvato-srbima i drugim neprijateljima puna želuca:

Što imaju stekliške ništarije?
Zna se, nego li se kaže, prije:
Gospo Vilo, to vi najbolje znate:
Prazne želuca, šuplje rukave, gole gnjate.

Takvi stihovi, lagani ritmom, otežali ironijom i porugom, teku opominjući i optužujući u svim Starčevićevim satiričnim pjesmama.

U njima je Starčević progovorio snagom svoje jake individualnosti, porugom ogorčenoga seljaka, a ironijom intelektualca, bujicom stekliškog ogorčenja, bogatstvom hrvatske riječi, a iznad svega snagom svoga talenta. Isticao je da je pisanje dužnost i tu je dužnost ispunjavao zdušno, svim svojim srcem. U uvodu *Pisama Magjarolacah*²³ on kaže:

Deržim bo da čovek koji sudi da nešto zna što drugi neznadu, a bilo bi im potrebno ili koristno znati, ima deržanstvo govorit, pisat, dok se ne osvedoči da oni za njegov nauk nemare." Pa ipak, unatoč tom, već spomenutom utilitarizmu, unatoč shvaćanju da kao rodoljub na svaki način i u svakom obliku mora narodu otvarati oči, unatoč svemu tome, Starčević je bio i umjetnik, ili točnije, iznad svega umjetnik. Ponio je iz rodnoga kraja čist govor koji se u školi izbrusio, u genima je nosio lički smisao za šalu, svojevrsnu ličku duhovitost pa iako je ona

²² Ante KOVAČIĆ, *Smrt babe Čengiĉkinje*, u: Antologija hrvatskog humora, Zagreb 1975, 199.

²³ Nav. dj., VI.

bila sredstvo za ciljeve koji s umjetnošću nemaju veze, konačni sud o Starčeviću nužno u sebe uključuje i mora uključiti i estetski element kao vrhunsko mjerilo za ocjenu nečije književne vrijednosti. Starčevićeve satirične pjesme mogu izdržati svaki objektivni estetski sud.

Takvo mišljenje o Starčeviću nisu imali svi njegovi kritičari. Josip Horvat misli da su njegovi satirični stihovi klimavi, da mu je humor suh i ne izaziva smijeh,²⁴ ali ima i kritičara koji o vrijednosti Starčevićeve satire imaju drugačije mišljenje. Blaž Jurišić npr. kaže da je "Starčević prvi kod nas njegovao satiru visokoga literarnog stepena."²⁵ Ta satira, međutim, nije još dovoljno ni svestrano osvjetljena pa većina kritičara prelazi preko njegovih satiričnih stihova tek s nekoliko ovlaštih opažanja.

Po čemu i čime Starčevićevi stihovi mogu podnijeti i strog, znanstven pristup i svestranu ocjenu? Ima u njima dosta elemenata koji dokazuju i pokazuju da je Starčevićev stih nicao iz dubokoga, nepresušnoga izvora i da su mu sredstva kojima se služio da se naruga, da ironizira, psuje, kritizira, ljuti se, napada, ujeda, grize, pa i vrijeđa koga je po njegovu mišljenju vrijeđati trebalo, bila neiscrpna. Iz njih se očitava i snaga mržnje, i snaga ljubavi, i smisao borbe, i tragika hrvatske povijesti, i smisao žrtve, i komika lažnih ideala i politički vrtlozi u koje smo bili uvučeni, i mnoštvo sitnih duša kojima smo (da se narugamo) bili obdareni, i naše svađe, i naše težnje, gotovo bismo mogli reći, sva tragika i komika naše prošlosti, ali i naše sadašnjosti, jer Starčević nije prestao biti moderan, biti suvremen.

Govoreći dakle o estetskim elementima Starčevićeve satire trebamo istaknuti obilježja po kojima je Starčevićeva satira dio tzv. lijepe književnosti, obilježja koja zadovoljavaju i estetske kriterije. Tu je u prvom redu izvanredna lakoća kojom Starčević gradi stih. On nema nikakvih problema da jednu misao opširno razradi, uvijek jednako svjež, dosjetljiv i duhovit. Riječ u njegovu peru postaje rob, postaje sluga i čini što njezin gospodar hoće. Možemo to npr. ilustrirati Starčevićevim varijacijama riječi *Moskva* kao simbola slavenskoga zanosa i njihova uvjerenja da im iz majčice Rusije stiže spas za sve narodne nevolje²⁶

Je li Moskva pokvarena smokva;
 Il joj pravo ime Kvasom;...
 (*Sveslavjanah zlatno doba*)

On dalje razrađuje uzvik *Kvas smo!* pa se ruga što tu dolaze dva ss, a onda dalje varira:

²⁴ Josip HORVAT, nav. dj., 294.

²⁵ Blaž JURISIĆ, *Starčević ideolog* u: Ante STARČEVIĆ, *Misli i pogledi*, 16.

²⁶ *Sveslavjanah zlatno doba*, Hrvatsko pravo, 485.

Sl. 1. Dr. Ante Starčević

Moskva, smokva, kvassmo ili kvasom?..
Tu dva esa biti ne moraju:
Govorimo Kva-s-smo, a ne kvasom.
Etimolog tuče fonetika.

Iz *kvassmo* stvara Starčević nove riječi: *kvasomci*, *smokvari*, *moskvari*, i tako se neumorno ruga i igra.

Drugi put šalu gradi na kontrastu, pa prekrasnoj slici triju pupoljaka slavenstva na jednoj grani suprotstavlja nesmiljenu porugu:

Za drugu se ne znalo razliku,
do: Slav beznog, dvonog ili višenog.
Sve među se blizanačtvo jednako,
pa bila mu stopa razcepana,
ili mu bio poplat celokupan,
pa hodio ničice, uzgoru.

Starčević je majstor dosjetke i paradoksa, npr.:

Evo k meni zgurene starice,
Uz dvije krive još jedva miče se.
U koljena može se poljubit,
Valjda tužna srp je progutnula...
Kad ju ne bi pokrivali dronjci
Kroza nju bi svjetlost prolazila.²⁷

Mogli bismo dugo još nabrajati primjere svježine Starčevićeva stiha i narodske duhovitosti, ali potrebno je prije svega naglasiti da Starčević pokazuje u

²⁷ *Najnovija davorija*, cit. iz knjige: Ante STARČEVIĆ, *Misli i pogledi*, 170.

svojim stihovima i neke crte koje potpuno izmiču pravilima u gradnji stiha, riječi, sintagme i rečenice, pa i na taj način svoga slugu - riječ iskorištava za porugu i smijeh, razbijajući riječ u dva dijela, od kojih jedan dolazi na kraj jednoga stiha, a drugi na početak drugoga:

Stekliši ne mogu Jugoslavena osla
 Bit kod praktična posla.
 Nego ćemo radit za Jugoslaviju,
 I još veću Sveslaviju.
 Makar Hrvato-Srbiju
 Ili Srbo-Hrvatiju...
 Naška stranka nije sla
 Ba, kao kakova stara ba
 Ba, ni luda kao be
 Daci, da će bi
 Ti siromašna, a ne bo
 Gata, dok praktična bu
 De. Čvrst je jugoslavenski sin
 kao kakov čvrst klin...²⁸

Katkada je Starčevićeva dosjetka u premještanju prijedloga s njegova uobičajenog mjesta, pa ga čovjek traži po rečenici i spontano si postavlja pitanje: Kako se samo dosjetio!?

Neima svetu na ovom stvora,
 Gusenice od, svetog do Izidora,
 Neima svetu ovome na duše,
 Bilo mertve, bilo da puše;
 neima svetu na ovom luđaka,
 Verujte vi meni, kako ni mudraka,
 Stekliša od, jugoslavenskog do akademika,
 Onomu smert i pakao, ovomu čast i dika...

A u pjesmi *Nad Hrvati*²⁹ on je opet svjež i nov: ovdje izostavlja dio riječi kad je već očito o čemu se radi:

Bog ga šentaj, što tu biva,
 Što se radi, što se misli:
 Taj se klanja, taj sakriva,
 Ti mudruju, ti se stisli.
 A za sve to koja pla---?
 Da malo tko ima ga----...

Pa u istoj pjesmi malo dalje:

²⁸ *Pisma Magjarolacah*, cit. prema: Ante STARČEVIĆ, *Misli i pogledi*, 122-123.

²⁹ *Zvekan*, Zagreb, 1867, 1, 1.

To rog bleji da je stado,
Suhoparno da je mastno,
Vrbovina da je nado,
Mest - lopatat da je častno,
Da je mlado staro ka---
Da je zlato, prnjak, la---

To je rimovan stih, ali ujedno na neki način i slobodan, nekonvencionalan, oslobođen pjesničke stege, s rečenicom bez poštivanja pravopisa i pravopisnih pravila, s uvijek novim iznenađenjima u izboru riječi, u bogatstvu paradoksa i kontrasta, u novim obratima, u apsurdima, u ironiji i sarkazmu. To je otimanje stezi poetike čovjeka koji ništa u životu nije volio tako kao slobodu u svemu. Starčević je ovdje jedinstven, nepredvidiv, neponovljiv, uvijek nov, moderan u oblikovanju stiha, originalan u iskorištavanju snage riječi. Mogli bismo ga usporediti s Ogdenom Nashom, američkim književnikom koji se rodio početkom 20. st., dakle u vrijeme kada je Starčević već nekoliko godina bio mrtav, a koji je svjetsku slavu stekao svojom dosjetkom, koja se u prvom redu očitovala u nepoštivanju jezičnih zakonitosti, dapače u igranju njima, u razbijanju okova pravilnosti, u hrabrosti da stavi u nominativ što treba doći u akuzativ, da riječima doda slova i slogove, da prebaci prijedlog gdje mu nije mjesto, da okrene značenja. Npr.

Čak u Tibet
Živi lama,
Nema tata,
Nema mama...
Nema desni,
nema zubi,
Ne zna pasta
Pa u tubi..
Zato, zarez,
Kažem svim,
Idem nađem
Družim s njim.³⁰

Naravno, tako su i ekspresionisti i futuristi i dadaisti svojim stihom razbijali sve zakonitosti gramatike i jezika, ali Starčević je u tom bio kod nas nov, sam, da tako kažemo preteča jedne nove pjesničke slobode. Tako danas u nas riječ podčinjavaju svojoj šali i dosjetki Svevlad Slamnig i Pajo Kanižaj, svaki na svoj način, ali svaki razbijajući strukturu riječi i iznenađujući smjelošću slobode svojega izraza:

³⁰ Ogden NEŠ, *Štihovi i smešna smeša*, BIGZ, Beograd, 1977, 9.

Slamnig:

ubili su ga ciglama: crvenim ciglama,
crvenu, mrlju su, prekrili, priglama,
iz svega se, izvuko, samo, repić.

otpuzo, pa se: uvuko, u zid,
u zid, uzi, duzi...³¹

Ili isti pjesnik:

Po pločniku se ljud za ljudom ređa...³²

A Kanižaj u stilu Ogdena Nasha:

dodeš

kričiš

pelen

ličiš

cucla

žvačeš

padne

plačeš

zidi

rišiš

kahlic

pišiš.³³

Ali to je bezazleni humor, humor samo zbog smijeha i šale, iz njega pršti bezazlena radost, dok je iz Starčevićevih stihova izbijao prkos pomiješan sa žestinom i napisan da nekoga uvrijedi i zaboli. Starčević ih je zapravo napisao u svojoj tuži i zato kad se na njima smijemo, osjećamo i gorčinu nad vlastitim nedostacima i pogreškama.

Zaokružujući pjesnički, i lirski i satirični Starčevićev rad, moramo se osvrnuti i na one dijelove njegova stvaralaštva koji bi se slobodno mogli uvrstiti u tzv. pjesme u prozi. Takav je npr. njegov kratki članak objavljen u časopisu *Hrvatska* 1871, pod naslovom *Hrvatska domovina*, koji s poetskim zanosom i pjesničkim rječnikom iznosi prednosti hrvatske domovine i svoju ljubav prema njoj: "Narod hrvatski imade domovinu najpogodniju u Evropi. Zemlja mu nosi obilno darova naravi - kad ne bi deračina otila preveliki dijel muke njegove... Narod hrvatski ima u svojoj zemlji toliko rijeka... Narod hrvatski ima more! More jadransko tako reći na vratima Istoka... U naroda hrvatskog... vjenčalo se junaštvo s umom. Srce jako, um bistar."³⁴ Rasporedimo li te rečenice u stihove

³¹ *Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva*, Zagreb, 1970, 651.

³² *Antologija hrvatskoga humora*, 52.

³³ Pjesma *Od dodeš do smrtiš*, u: *Antologija hrvatskog humora*. Od doseljenja Hrvata do najnovijih debata, Zagreb, 1975, 210.

³⁴ *Hrvatska*, Zagreb, 1871, 39, cit. prema: Ante STARČEVIĆ, *Misli i pogledi*, 19.

Sl. 2. Sajmeni dan na *Velikoj placi*. Snimak oko 1930.

prema očitom pjesničkom ritmu koji se u njima krije, dobit ćemo pravu, modernu pjesmu u slobodnom stihu.

Ipak, taj lirizam, koji ćemo susresti na pojedinim mjestima u Starčevićевой prozi, isto tako kao ni onaj lirizam koji je dao pečat prvim Starčevićevim pjesmama iz 1845., nije bitno obilježje njegova književnog rada. On se očito najbolje osjeća i očito najbolje uspijeva u satiri, ali je i ta podijeljenost između lirizma i satire, bez obzira na prevagu satire, sastavni dio Starčevićeve osobnosti pune kontrasta i iznenađenja.

Jezik sveukupnog Starčevićeva stvaralaštva, pa tako i njegovih pjesama, s jedne je strane rezultat njegova podrijetla u kraju gdje se govori lijepo, čisto i jasno, a s druge strane rezultat je njegovih izgrađenih poimanja o funkciji jezika u književnom djelu.

"Što se tiče načina pisanja, jezika, izgovaranja, ja se deržim, koliko znam i mogu, naše osamstogodišnje knjige, i s te brazde nebudem nikada skrenuti. Osvedočen sam da Slavoserbi bez razloga nerokću i nebleje; da su oni na to primorani, da je sverha njihovu poslu nagerditi i time omraziti hervatski jezik...

Dakle, ja ću pisat tako da me čitatelj razumi i da mu nevređjam uho, ako mu je ikoliko otesano ter preveć neklapa."³⁵

Starčevićeva ekavica daleko je od ekavice srpskoga jezika i nije nastala pod njezinim ni najmanjem utjecajem. Ona je rezultat njegova prosvjedovanja protiv Bečkog dogovora u kojemu su predstavnici Hrvata, među kojima je bio Mžuranić i Demeter, zajedno sa Srbima potpisali dogovor o zajedničkom književnom jeziku kojemu će podloga biti ijekavština. U svemu neobičan i osamljen, uvijek prkosan, on je na taj način reagirao na nerealne dogovore dviju strana, od kojih jedna, hrvatska već tada nastupa inferiorno pred slavljem Vukom Stefanovićem Karadžićem. Ta ekavština u svom izrazu potpuno odgovara hrvatskom jeziku, uz elemente staroga hrvatskog jezika osobito u uporabi nastavka *-ah* u genitivu množine. Treba spomenuti da je Starčević obradio *Razvod istarski iz godine 1325.*, pisan čakavštinom, koja u pojedinim dijelovima Istre ima mnogo ekavskih elemenata. Pod dojmom jezika toga staroga hrvatskog dokumenta, bio je uvjeren da se hrvatski jezik prvotno razvijao upravo na ekavštini.

Starčević je bio osebujan čovjek, koji je pružao otpor svim konvencijama. On je brzo i oštroumno osjetio sve zamke ilirskog zanosa i ilirske ideologije i napustio ih je pošavši novim putovima ostajući na njima dosljedno do kraja života. Nametnuo se svom narodu svojom postojanošću, snagom svoga značaja, djelovanjem, žrtvom, ravnim putem kojim je išao ne obazirući se ni na koga i ne žrtvujući svoje ideje i ideale ni za što. Zato je izazivao divljenje i obožavanje, zato ga je Kumičić nazvao *Ocem Domovine*, zato je Otac Domovine ostao za sve Hrvate do danas. Njegovi pogledi i danas su moderni, on je bio vizionar koji je gledao daleko u budućnost i živio za tu budućnost. Ali on je bio i čovjek pun suprotnosti, koja je obilježila i njegovo stvaralaštvo. Čovjek koji je promicao čistu i pravilnu hrvatsku riječ, znao se s njom i te kako poigrati razbijajući njezine gotove i nepromjenljive kalupe. Čovjek koji je u sebi nosio toplu ljubav za Hrvatsku i za nju živio, uvijek se znao rugati Hrvatima, pa je i u svojim satiričnim pjesmama grubo progovorio protiv svih hrvatskih mana, pa i nekih tadašnjih, a i današnjih, hrvatskih književnih veličina. Čovjek koji je pred sobom imao viziju velike Hrvatske, suprotstavljene idejama velike Slavije, Jugoslavije ili Vukove velike Srbije, bio bi zadovoljan da je doživio slobodu makar i na malim hrvatskim prostorima. Liričar i satirik, nježan i grub, intelektualac i ujedno priprosti seljak, modernist i tradicionalist, čovjek logike i apsurdna, udaljen od svih, a opet utopljen u samo središte bujnoga hrvatskoga političkog i kulturnog života, ostavio je za sobom veliko djelo. U to se djelo uklapaju i njegovi stihovi, pa ako smo pošli od nepretencioznoga naslova ovoga rada (Starčevićeve pjesme), da bismo vidjeli koliko te pjesme mogu podnijeti kritički sud, koliko je s njima dao i koliko nam je s njima ostavio, sada možemo doći do zaključka da je njegov svestrani talent

³⁵ *Pisma Magjarolacah*, VII-VIII.

obilježio i njegove pjesme njegovom jakom individualnošću i osebjnošću. Stoga možemo s punim pravom reći: Starčević je bio i pjesnik. Iako se njegove lirske pjesme ne ističu ni originalnošću motiva ni poetskom nadahnuošću, njegova *Podertina Solina* može izdržati i strog kritičarski sud, a njegove satirične pjesme po svojoj snazi i originalnosti izraza pripadaju među naša najbolja satirična ostvarenja.

Literatura

Branko DRECHSLER, *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*, Zagreb, 1912.

Ante STARČEVIĆ, *Misli i pogledi*, Zagreb, 1971.

Josip HORVAT, *Ante Starčević*, Zagreb, 1940.

Blaž JURIŠIĆ, *Starčević ideolog*, u: Ante STARČEVIĆ, *Misli i pogledi*, Zagreb, 1971.

Tomislav LADAN, *Ante Starčević (državnik, govornik, književnik)*, Zagreb, 1970.

Mirjana GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, 1973.

DIE LIEDER VON ANTE STARČEVIĆ

(1823 - 1896)

Anläßlich des 100. Gedanktags seines Todes

Zusammenfassung

In diesem Artikel wird die Gestalt des kroatischen Schriftstellers und Politikers Ante Starčević dargestellt. Zwei Gruppen seiner Lieder, die lyrischen und die satirischen, werden analysiert, und es wird betont, daß Ante Starčević in erster Linie ein satirischer Dichter war. Die Meinungen der Kritiker werden kritisch orörtert.

Aufgrund der Analyse der Versen von Ante Starčević wird festgestellt, daß dieser Schriftsteller sein Talent besonders auf dem Gebiet der satirischen Lieder gezeigt hat, und daß dieser Teil seiner Arbeit mit individuellen Zügen, lebendiger Sprache, Ursprünglichkeit, Findigkeit, Bitternis und rührender Liebe zu Kroatien gekennzeichnet ist.

THE POEMS OF ANTE STARČEVIĆ

(1823 - 1896)

On the Hundredth Anniversary of Death of the "Father of our Homeland"

Summary

About the life and works of this great man of the Croatian past, who has been alive even now by his ideas and who subdues by his frank patriotism, his spite and his consistency, has been and is as yet written very much with quite a lot of details and analysis on his role in the Croatian culture, literary and historical life. It has especially been writing down now, in freedom, when one may quietly approach his courageous ideas on the right to autonomous state and life without tutors and bosses. However, his work on poetry has remained somehow overshadowed by his political debates, articles and essays. It has specially been insufficiently elucidated his work on versed satire. That is why the author is making efforts in this work to elucidate also that part of Starčević's rich creative work, to find for his poems some place in the Croatian poetry of his time and to decide by personal judgement the meaning of Starčević as poet for our present-day cultural and literary moment.